

Түбүнчө
республикалык
СНБЛИОТЕКА
и. А. С. Пушкина

Солун 1925
чылдың август
34-де үнүн
этелээни

№ 213 (14935) 1992 чылдың ноябрь 3, вторник Солунга ат салган шагы 2145 Чалгдар өртөз 10 көп. Саар өртөз 1 рубль.

Республиканын иштиндегиде политиктиг солуну

ШЫН

КУРҮНЕ ТУГУ КИИСКИЙ БЕРГЕН

болгаш депутаттар үнүн келген. Ак-көк дээр чег чиргилчининин, ак-көк дилиндектер-диг, алдын-сарыг дестүг ийн тутку чоңун төлөзлери-ком-позитор Ростислав Кенден-биль, Совет Эмелдинин Маа-дыры, дайыннык болгаш күш-ажылына хоочуну И. Н. Макаренко, артист Надежда Накмыл, спорт мастери, улус депутаты Владимир Биче-оол, улус депутаттары Вера Ше-такова, Эрес-оол Ооржак, Зоя Сат, Демир-оол Долгач, чо-нун чурунче халбиктердү туд-дун эхелгенер.

Оон чугаалааны болза: — Эргим чоңу! Бөгүн бис республикавы-тын салым-чолунга таварыш-кан эл чугула өскөрлүнүн-ненин бирээниге дещеш-тирип болур ынаы болуш-кунун херечилери болуп турар-дыр бис.

Тыва Республиканын Ку-рүне тутун болгаш Курүне сүлденин Тыва Республи-канын Дээди Советинин бад-ынаы бөгүн Курүне ту-гун көдүрүлгөн бо эулааы бистин улус-чонууска төгү-дүт документини — Тыва Рес-публиканын күрүне сувер-енитинин дугайында Декла-рациянын ботандырынын оруула база бир баым-дыр. Ол документте Тыва Кы-руне турсуна чыдаа прин-циптери, оон халкыларын-га демократтыг хосталгаларын болгаш эргелери, эконо-мика талазы-биле күштүт

база чечектедил турар Ты-ваын тургуну чыгыш чок шимээшкенин хандыра-укурлук принциптер илерет-тиген, Бөгүнгү бо болуш-куну ол сорулгаже бистин чүктүлүсүтү, боттарынстың ол орукке шимтирилг башып оравыстың ылаалыг бад-ы-камы кылдыр ынаар үнелеп болур бис.

Ол сорулгаже орук беле-эвес, Бис Тыва Республи-канын чээ Конституциянын тү-дөп алыр, улус ажы-агы-кынын бүгү азырларынга, со-циал адырга база эргелес башкарылгага эң ханы ре-формаларны боттандырып чурдар укурлук бис. Намо-над уган-бадал чүдүлери, култураны, чачылаларын бол-гаш эулааларын чалда ка-тап дургилз элээни бис.

Дараазинда Кызылда ба-шкы институтунун ректору А. В. Набатов сөс алган. Ол бодунуң чугаалаанга Ты-ваын Курүне тутун бөгүн көдүрүп турары республика-нын күрүнекилтигенин бол-гаш бот-догунаашкынын катан тургустуну турарын херечилеп турар төгүлүг болушкуну деп демдегелди.

Ол дээр республиканын бүгү чурттакчыларынын ажы-а-маларын экилдеринче, хөгжүлгө улашкан поли-тиканын чорудуп турарынын, оон бот-тусаалан чорунче чүктүлдүк илерээшкенин-дир. Тываын тутунун аазага мөңгө табыш, бижыг бил-чялга, аас-кежик мандыыр болуун деп, ол йерээген.

Тываын улустун чогаалы-зы М. Б. Кеппи-Лопсан тук көдүрүлгөз-биле байыр челя-рип, мындай чүдүлери чу-гаалаан: «Бөгүн Тываын чурттакчы чоңуна көчүт өөрүнчүг болгаш байырла-нып чурдадыл кииктер. Тук-он-очуу-дун, ол-не арыг болгаш ак-көк дээрин сома-зын илереткен, амдырай-биле холбошкан онгай утка-дыг, ол болза Бег биле Хаа хемин, ийн угбашкы дег, чачгыс черге каттышкан бе-дирин көргүзүп, ийн кожаа

ЧЕГИН КАНЧААР СЕН?

оочурга турумда чегин алкан, үнүн чыткан бөдүүн ажил-чын кире киянден, таным-дыр боор, эсе бир кижик. «Кан-чаар сен?» деп айткан. Оору тургаш: «Садыл кайнаар са-даа боор. Хемем чок, хемеге орнап алыр мен» дийн. А дегини тургаш: «Машинам-нын аккумулятору чок, шы-на-ла, аккумулятору орнап алган, машинан шимчелип аар чүве эвес» деп сатып алган. Эске бир кижик чыга-ла киян: «25 мунга саар мен» дей-дир. «Ха, сен соңун мен 10-биле-даа албас мен, ам даразине оңу албанаар ба-жыла-даа ажаллаа ажы-ба-че чүе-дир оң дийр.

Мен бажылаа бодалаар шыварайын-ла эгелес. Шынар-ла, кайнаары, бо че-ки-биле чүпү кайнаары? Кы-зыла чүкүлдүг чектери улаары-даа ажаллаа ажаллаа (сөз дүгү дөтөтөр кыска) баштай 1-1 кылдыр, оон ийн

чекке бирээни 4, оон соонда 6 чекке 2-3 өрөөл квартира-ларын-даа орнап турган дийн. Бистин бажын иштин аламы чек алыр, шунтузун чыгаш, кыр-тир садыл алаа чүдү? Сын-марлажып олар үлүс. Ази акциялаа садыл алыр бе? Би-жиг, тайылырлар турарын-биле чектерин кол-ла сору-лаа ол болгай.

Бодол, сайгарып көргө, демин чегин 3-ле мунга сады-ла киян. Эске бир кижик чыга-ла киян: «25 мунга саар мен» дей-дир. «Ха, сен соңун мен 10-биле-даа албас мен, ам даразине оңу албанаар ба-жыла-даа ажаллаа ажы-ба-че чүе-дир оң дийр.

Мен бажылаа бодалаар шыварайын-ла эгелес. Шынар-ла, кайнаары, бо че-ки-биле чүпү кайнаары? Кы-зыла чүкүлдүг чектери улаары-даа ажаллаа ажаллаа (сөз дүгү дөтөтөр кыска) баштай 1-1 кылдыр, оон ийн

ПОЛИТИКТИГ РЕПРЕССИЯЛАРГА ТАВАРЫШКАННАРЫН САКТЫШКЫН ХУНУНГЕ ТУРАСКААТКАН РЕСПУБЛИКА ХУРАЛЫНЫН КИРЖИКЧИЛЕРИНИН КЫГЫРЫ

Бо калымаалдыг болгаш сактышкынын хуле сталин-чи репрессиялар үезинде Тываын болгаш бүгү россияйи нинителдиг таварышканын калымаалдыг халымы улам тодарай илереп, шимээшкенин турар. Ол айыма-халап репре-ссияга таварышканын уруг-ларына болгаш төрөдө-ринге чоңу чок дегген. Оларын ажит-шүжү биске ызытыг. Репрессияларга таварышканын ат-сынын мөңгөлдүр талазы-биле база оларын төрөдөринге акша дуаламчызын бээрин херээге Тываын Чазанын ки-чээлгелдин база сатып салышкынын дейдеселешкан.

«Политиктиг репрессияларга таварышканын агартып талазы-биле хемчеглер дугайында» Россия Федерациянын Президентинин Чаралы чоңуру үезинде болгаш до-жуу-биле күсөттингиз турар боор даразине бүтүрелди киргилдиг түр бис.

Репрессиялар үези төгүт боор эрткен болгаш оон чыд-арларда эгелешкен. Бис боттарынстың демократия, ажи-картыг чорук, наамалар аразында болгаш хама-ты көпчүлүккө үгүдү шалышкынынын бижылар бол-зуу-са, мындай халкыг чыгарышканын чыгыш бол-гаш, Сталинни бугу-чурга мыкам илгит элестатурунун па-таптарын чалга бистин чыгыс эелес нагайлап боор боур. Ол дугайын улаалынар. Бугу чок өртө калымаалдык аргайында сактып чорутулар!

Политиктиг репрессияларга когаранын сактышкынын ху-нунгө тураскааткан митин-хурал Кызылда Улусчу чогаалдык бажыныга ок-тябрь 30-де болуп эрткен. Тыва Республиканын Прези-дентин Ш. Д. Ооржак, Тыва Республиканын Дээди Совет-динин Дарганы К. А. Биче-дай, политиктиг репрессия-ларга таварышканын чоруду-рун, репрессияларга когаранын ажит-шүжү, төрөдери, күш-ажылы, дайыннык хоо-чунары, республиканын база кайсы-саяалдын хой-ниги ор-ганизацияларын төлөөк-чилери алаа олурушкан.

Кызыл хоорай чыгары-нын даразын 3. Н. Сат поли-тиктг репрессияларга кога-ранынын сактышкынын ху-нунгө тураскааткан митин-хуралын айткан.

Политиктиг репрессияларга когаранын сактышкынын ху-нунгө тураскааткан митин-хурал Кызылда Улусчу чогаалдык бажыныга ок-тябрь 30-де болуп эрткен. Тыва Республиканын Прези-дентин Ш. Д. Ооржак, Тыва Республиканын Дээди Совет-динин Дарганы К. А. Биче-дай, политиктиг репрессия-ларга таварышканын чоруду-рун, репрессияларга когаранын ажит-шүжү, төрөдери, күш-ажылы, дайыннык хоо-чунары, республиканын база кайсы-саяалдын хой-ниги ор-ганизацияларын төлөөк-чилери алаа олурушкан.

Политиктиг репрессияларга когаранын сактышкынын ху-нунгө тураскааткан митин-хурал Кызылда Улусчу чогаалдык бажыныга ок-тябрь 30-де болуп эрткен. Тыва Республиканын Прези-дентин Ш. Д. Ооржак, Тыва Республиканын Дээди Совет-динин Дарганы К. А. Биче-дай, политиктиг репрессия-ларга таварышканын чоруду-рун, репрессияларга когаранын ажит-шүжү, төрөдери, күш-ажылы, дайыннык хоо-чунары, республиканын база кайсы-саяалдын хой-ниги ор-ганизацияларын төлөөк-чилери алаа олурушкан.

Тыва-оол ХЕРТЕК. Митинг оон (А.А.А. «Шимээшкенин» көр.)

Студентилерге сөс:

ЭРГИМ. ЧООК

Студент.

Бис институтуvus зооот
агарты. Моолда Цингя сум
этнэг барил ажиллаар, тус
дэлэм бэлтгэги багшын
ры болор бис. Ыланта
өөрөнги турарымыс Кизм.
дэл багши институтуунд
чыл охи товарыгыг бис
билги харам очкоа бер
чортор багшкыларымыс к
мз Бис-оолови Мар
агарты. Зооот. Салма

Одгариан ОНЛАР

Ады харлыг чакымган
«А» дег үжүк танимал
Эртең-биз: оруунче
Эртең-иш, үдөл карн,
Адымга ол башкышын...

«А» дег үжүк дилээр-апр,
Адыгы-да башкышын
...даа угтайм, сактыр

Бердэ ОУНАР

Түүх дээр
үрэг уян чамарынга
Бүтээгчид чадагчид байна
ЗМР.
Кан-оу САТ.
Сүхрүх

Ч А А - Х О Л Д Е

1. Үлс дотор
 2. Үлс дотор
 3. Үлс дотор
 4. Үлс дотор
 5. Үлс дотор
 6. Үлс дотор
 7. Үлс дотор
 8. Үлс дотор
 9. Үлс дотор
 10. Үлс дотор
 11. Үлс дотор
 12. Үлс дотор
 13. Үлс дотор
 14. Үлс дотор
 15. Үлс дотор
 16. Үлс дотор
 17. Үлс дотор
 18. Үлс дотор
 19. Үлс дотор
 20. Үлс дотор
 21. Үлс дотор
 22. Үлс дотор
 23. Үлс дотор
 24. Үлс дотор
 25. Үлс дотор
 26. Үлс дотор
 27. Үлс дотор
 28. Үлс дотор
 29. Үлс дотор
 30. Үлс дотор
 31. Үлс дотор
 32. Үлс дотор
 33. Үлс дотор
 34. Үлс дотор
 35. Үлс дотор
 36. Үлс дотор
 37. Үлс дотор
 38. Үлс дотор
 39. Үлс дотор
 40. Үлс дотор
 41. Үлс дотор
 42. Үлс дотор
 43. Үлс дотор
 44. Үлс дотор
 45. Үлс дотор
 46. Үлс дотор
 47. Үлс дотор
 48. Үлс дотор
 49. Үлс дотор
 50. Үлс дотор
 51. Үлс дотор
 52. Үлс дотор
 53. Үлс дотор
 54. Үлс дотор
 55. Үлс дотор
 56. Үлс дотор
 57. Үлс дотор
 58. Үлс дотор
 59. Үлс дотор
 60. Үлс дотор
 61. Үлс дотор
 62. Үлс дотор
 63. Үлс дотор
 64. Үлс дотор
 65. Үлс дотор
 66. Үлс дотор
 67. Үлс дотор
 68. Үлс дотор
 69. Үлс дотор
 70. Үлс дотор
 71. Үлс дотор
 72. Үлс дотор
 73. Үлс дотор
 74. Үлс дотор
 75. Үлс дотор
 76. Үлс дотор
 77. Үлс дотор
 78. Үлс дотор
 79. Үлс дотор
 80. Үлс дотор
 81. Үлс дотор
 82. Үлс дотор
 83. Үлс дотор
 84. Үлс дотор
 85. Үлс дотор
 86. Үлс дотор
 87. Үлс дотор
 88. Үлс дотор
 89. Үлс дотор
 90. Үлс дотор
 91. Үлс дотор
 92. Үлс дотор
 93. Үлс дотор
 94. Үлс дотор
 95. Үлс дотор
 96. Үлс дотор
 97. Үлс дотор
 98. Үлс дотор
 99. Үлс дотор
 100. Үлс дотор

[illegible]

ЧҮҮ-ДАА ЧҮБЕГЭ ЭЭ ХЕРЕК

амбал-
мытып
урттан
апкеш
калга,
р чүсө
Яковца
мен

[illegible]

Милээрү деп ажил-
таньмыска кайж-
сегерээр бис?

Этсэйн
Кызыл район.

Милээрү айтыры
Милереткен

Билс бз районда
аниге деннээрге,
болуп турар. Эрт-
ар уржатарын ке-
билан, олар бз чы-
элэн тууселлерин
ниң оларнын бөгү-
ажыл-хересте па-
рар. Биланты о-
айтырыр — мал-
деткисин элэн ор-
чоруктын. Олар су-
кединче ялазын ч-
сеткен. Өскээр 7
районнын тойду
рынга, сүт-борсан
рынга 9549 тонна
кылып бүрп
лаар. Бз эааре у-
зын декисил-бил
элэн келер тураа-
жый. Ычхыз-д
салмырын тем-
туулузукан Район
на сенаж салды
слад пах, Чугас
слюс салмырын
дуу күтүсүдэ тур-
гус кыштагалар
эрттээр хээр бол-
районда шиттирил-
айтырылар ам-ла-
оша хурганга са-
кыкылар айттыл,
дугуренин өлсө-
чүдөлүн ылашнар

(Билс)

ЧЕТПЕСТЕРНИ АЙТЫП, ДУВУРЕЛИН ИЛЕРЕТКЕН

гени, амыгы үсөмкө быйлаан
дуулар ажыдаан, Хөдөмкө,
дизинкө, катыпшып жибасан
Бо болган, оом-дасан
батыштыгарынын, оом-дасан
га баттамын, а нияз, да
даска ыргып, сазым кырын-
га чымып каары мей аш.
Талгаздыкымынга бөтөй саз-
дамын чөтөйлөтүрүр
Бо часыгыгыгар чыл са-
мында калтаптыгынын түрүр.
Минчигал, ажыл-агыйлар
оруктагы ажылдарга эрга чөк

[illegible]

Нозелс

1: Тайга
Чадыр
окумент.
бөлүк. 3.
Кызыл
Тыга
15. Ая
гдатыр-
мы, 19.
ш. чагы.

алырынче далажыңар!

№ 223 (14945) 1992 чылдың ноябрь 18, среда

Минда
ужура-
арпа
ыгыла-
божа,
ым. бу-
тун ту-
ртучу-
алтын
рбаст,
мурун-
турга-
семе-
ни аал.
солчу-
жыкм
олар
кем к-
талы-
н.
болган
старын
тукер-
ужура-
ассо.
болуш-
тургуз-
органн.
та уне-
жылга.
тукту-
Тогуз
ужура,
дүшкөн

**СПОРТЧУЛАР-БИЛЕ
УЖУРАЖЫЛГА**

Социал-педагогтарның әртем-практиктиг конференциясы

ДОВУК ДЕГ АК БИЛЕ
ДАГ ДЕГ КАРА

МЕЖЕГГЯ ШКОЛАЗЫНЫН БИЧИН ХӨГЖҮМЧҮДЕРИ

«ЭКИИ, ЭРГИМ КИЖИЛЕР,
ЫРГА ТӨЛЕПТИГЛЕР!»

СТОЛДАЖЫ П ОЙНАДЫНАР

СОЛҮН ААЛЧЫ

ЭРТЕМ ПРАКТИКТИГ КОНФЕРЕНЦИЯДАН
МАТЕРИАЛЛАРНИ БИСТИН КОРРЕСПОНДЕНТИВИС
БОРИС ОНЛАР БЕЛЕГКЭЭН

ЭРТЕМ ПРАКТИКТИГ КОНФЕРЕНЦИЯДАН
МАТЕРИАЛЛАРЫНЫ БИСТИН КОРРЕСПОНДЕНТИВНС
БОРИС ОНЛАР БЕДЕТКЭЭН

АБОРАНТ

Татьяна Ивановна ГОРЕВА Кымзыл-
бир дугаар политехникалында лаборант.
Амьл-жизниге мыак кижини казы амыл-
дап турар эш-сөүрү хүндүдээр. А эинедип
желген аарыг кижилерге Татьяна Иван-

Омлар ОХЕМЧУКТИН ТИРИТИРГАН

Николай Успенский, урал түтүс
 кыргыздарынын, эриктүү
 адептери, согушкерлеринин
 «Сүлгө» асылымбалык ыра-
 жымын Согуш-оол Сорку,
 кутуртканын аңдыгы ажал,
 даңкчылары Солаан Базыр-
 оол, Батыл Келеш, урал
 түтүсүз чоочундары Ола-
 Шуулу, Кокмөңгү Моңгуш,
 Зинаида Оңдур, хоорайын
 «Өөрүшкү» таңы асылым-
 балыкчыларга берген болгон.
 Шерикте калкынынсерге
 келди-жүкү кырдаччылары ала-
 нын-хүздөгүтенин өкө эртте-
 рип, ала-чүртүпте на-
 калык чымып кетипти күзөө-
 нер.

(Бүткөч көрү.)

Та бүзүрөңөр, та бүзүрөвөңөр

ТААЛАНЧЫГ АЯЛГА

ге, эр кижы — деп, кыргай-
ачам мени сорук кылар.
— Чаа, хей чүе-дө оң!
Мошарыны корар-сестир чү-
емиз кайлаш? Таанышырып,
чогаалды да бэр чыгым бол-
ду аяксыз... — деп, бар кий-
ымтазы.
— Чаш уруг чүчү чогаалы-
рык. Кижы олтуңчап түр-
бакар. Мере деп чөчөк жөңтү-
күк кижы бар — деп, кыргай-
ачам меназ болшту.
Кижы кайгаар элдеп-де
чүеүдө тургулар. Ол бо-
лукшуну чүчү богуз ам-
даа кайгар болуп көчүр мен.
Өрөөнө ТЕЖИТ.
Кызыл рай.

Сокууриактариа

АКШТА ЧЕЖЕ ЫТТАР
БАРЫЛ?

Хөд тайжыкт «Нюсуосунг» деп исеилэ сайында увер америг сокуунга бижээним баугар алдыра, Американым Каттышкан Ыттарында амыгы тесе 117 миллион иттар бар. А бутуукеттииним терил киттарны, моортайларным саны алаа кербээн. Чуглэ бутуукеттиген иттарным шийиттэгэим, унэеэшлигинэ.

лага туурл кымырына американын 1991 чыгында 6 миллиард долларын чаргыланган.

ДАЛАЙ ДЗЭРБЕЧИЛЕРИНИ ЧҮНҮ ИЖЕРИЛ!

Хей саямгы роматтарыны тоогулурны бугаар алмгыз, далай дзэребчири келатуны да ром азы кжын дээр арганы нжер чачын джигиз. Ышчар, кга далай дзэребчириге таурышкан онагыз чимэр сол аргаларга бар узмыз ирги бээр. Но айттыргга харымыз бозлери америк физиолог Роберт Пресс орозалчкан. Хей шын чинчелери, шенделери кылгын туушинеде Р. Пресс мында бш ислелгэн: «Кжнжын омыл-сергик «бодурагчылар» ромжа болгаш джигеде бар-хер».

КАЖАР ШВЕД КИЖИ

Боду бшын нацновалгыз-дала

ошан, Швейцарияда калың-
 ошан, калың Матте, Суо-
 ошан калың жыл дүртүзүлгө
 Африкада Замбия дээр түр-
 калың жамылма. Аянал ошан
 кысты кадай кымып атган.
 Африкада түс чөр коюлду.
 чөй кадай алмыр элдерге
 чөпчүрөн туруп. Кажал ошан
 кадай калыңларын ээсипти
 алжым. Швейцария (келерге)
 ошан, ошан чөй чөй чөй.
 ошан, ошан чөй баары чөй.
 кадай алмыр Швейцария
 коюлду төрүс түмөн. Кажал
 финия ошан кадай калың
 рүм баугаан чөйүлгө сөм-
 калың калың калың калың
 кадай чөй. Калың чөй
 кадай чөй баары чөй чөй
 Чөйүлгө

(Парла талла).

ХУУЖУДУЛГА ЧЕКТЕРИ:
оларны канчаар ажыглаар силер?

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫМ
ТУУНУГАА АЙЫН
ИСПАДЫЗЫНЫМ КОЛ
ДЕРИМ

Сон доошукчударында кы-
дыг аянырча түмөлүк дээр-
термекчилер Дурт-оо Ая-
лы-согова Монгуш Яков
Шанимкович Хертег, Майнак
оо Хүргү-оооовч Монгуш,
аынырча Талпа Мампак-оо
аынырча Монгуш, Валеро Сам-
былдывч Хоялыг Кырым
Тасович Куулар дээр, оо-оо-а
аынырча бар, Бузгылды-а шы-
ла, Дыкка-аа кыч үрөм Бөлү-
күч, шүктөсөмө орунчугар,
ым бо түнчүрөө оо аынырча

ИТИГЕ МЭ

бээр деп самалдыг мэд.

Хуучиндуга чегд дээрт
инал бэр түвэ эвэс, а бүгү
чоношу байлаа деп чүрөгж
утугу болбас терс. Ой бай-
такты бээ-ла чонога барааи
болдуулар ужурууг бис.

Мед болон көөрүкт, чери
сидатар хирелгй айрзаа,
чоногу эвээрлери чыгыла.
Превидитийн күлээни бер-
мэ эки, а Превидитийн
түлгү үндүрген, оой-бале чэр
өртөөс төлөтүргүч. Тыванын
чир республикада урттан
түрүр бүгү чоногу чери деп
наараар. Ничаа чэр бистий
болтувустун болур.

ӨННЭЭР

Төмрийн бүгү чонунгэ ха-
варыштыг аалчарастын
хилэ ертөө сайн кьеругэ,
аллиард-миллард рубль
хаса үнүс кээр болду. Ол
хаса-Херкитин Президент
ин-биле сумелзэрт тургаш,
тус аймал-гымн Төгхүл-
дэнгэ, өрөдлөгэ, эмсэгэ
херрин ашкыланарынга,
аидарыгала хэснине иш-
хилэрт материалды дуза-
ныс көртүсэрингэ-дээ амгил-
болд-ла.

Мун болдын мындаг дур,
хон ресалдэг.

Аларгол ООРЖАК.
Чан-Хан суур

Ефим КУРНОСЕНКО.
Кымыс хоорайга чурттан
орар пешмошер.
(Генорарын солунмун
арар санынча шилчиде-
риг, кыларга Акт.)

Чоокта чаа октябрь 15-те № 200 (14922) «Шын» солунда Улуг-Хем районун «Ак-Тал» совхозунун ажыдып алган чаа садынын дугайында чуулду номчааш, дегкивес аргам чок.

Х А Ы Р А А

бээр деп санаадыг мэд.

Хуучиндугаа чөд дээртэй
амаа бэр түвчээс, а бүтү
чоюнуу байлаа деп чүсгэж
утгун болбас чөгс. Оя бай-
лакты бээ-ла хонга басаа!
Болдурар ужуруу бис.

Мен бодон көөрүгч, чөднэ
санаагтар хирелд аарзаа,
чоюнуу өзүлчирелд чыгтаа.
Президентиг хүлээднэ бэр-
еэ экя, а Президенттэ ивэлтэ
түгжү үлдүргч, оон-биде чэр
өртөөтэ төлөлтүргч. Тыншын
чэр республикааа зурттан
түрүр бүтү чоюнуу чөд рел
салаар, Ымчын чөр бисил
болдустуг болур.

Тывазыс бүгү чонунга ха-
дарыштыр аучулердым
ныгъа ертээн саван кыргыт,
миллиард-миллиард рубль
кыша үнүм кээр болду. Оя
кыша кыргыткан Президент
ин. Бизе сумелештир тургаш,
кыша ажил-жыныс келгүле-
нигге, өөрдүгүл, эмгекке
кыраарын акалалдырарыгыз.
Миллиардыкка чейинкис ки-
жыгерт материалдыг дууза-
лым келгүсүнгө-дээ эмгек-
чил болгыз-ла.

Муну баялым мындай дүр,
отом респект.

Аваргол ООРЖАК.
Чаа-Хаа сура.

саалым-биреу чүшү кылды
сый. Чинк өрткөсө калып
уудатат. Ындыг факты-
ны көйдө даа көртү. Дин-
тур мукканым бис. Ка-
терин алган тектерин
гыс черге мекендеш, сар-
пертер, тузенин келер үе-
с азы матура-биле талар
чаштылареп аттар бол-
уусу, паучерлер респуб-
ликасы экономикалыгы
аан болур.

ЕҢЫ КУРНОСЕНКО.
Кымда хоорайга чурттан
орар пенсционер.
(Сөзүрлар) солунуп
агар саймаче шпалька-
рыг, талкыч. Ага

санамал, каражадан ту-
лар. Ооң ориунга бо ры-
экономикалык саясат-
туну келер, ол экта эсте
кайнаар-даа коммерсантлар
юлукке кырес жерде эсте

[illegible]

Солун 1925
чылдың август
31-де үнүн
эглээн

№ 227 (14949) 1992 ЧЫЛДЫ: ноябрь 24, ВТОРНИК Солунга ат саялан тагш 22.45. Чагыдар өртөө 10 шөн. Салар өртөө 1 рубль.

КЫШТАГЛААШКЫН: шыңгыы шылгалда
БАЙДАЛ, ТОДАРААНЫ, БОДАЛДАР

Чам тургутустан болган минам бе, Уугу-Хмасе
«Арыг-Бажы» совхоз барым мал чок чер болган.
«Арыг-Бажы» өштүгүд, Ол-За. Бир козаны арта аны-
лар. Үйчәлзакжол мийимстгй бола мына харин шояр
арбын: 709 баш. Бо маддин турар ферманы, мына
кадарымнар, саанчылар чурттаан суурга бир дугаар
баргаш магадданын. Уугу. Арыг-Бажы боду каш чы-
бурунгаар бо хире турган боор нийн. Харин сар
инек 159 баш турганмын. Чыга ка харин
Бо бизин чечир саргаданын. Чыга сүз саалданы хүн
Чыга сүз саргаданын. Боол турганы бисти кайгытты.

Чуадагы бизде, ичкертегэ дээрчи ол. Быааалар илде-
лел турар, ол берге-дир. Бо-
таады-бисе кемчилик уулуг
мал эчигиз ол турарын дим-
надызы. Оон башка ол хал-
кыдаарыг дээрин уулуг улу-
сунс бпбээс ээсе бис Арван,
ортукам күштүг, семис дээн
черегиш хылаар бүгү бэр
ичкертеп уш кезекке амын-
гааштан үзөр дөл турарын
шым-дыр. Бо дугайдымда ра-
йон Союзимин дарганы, ра-
йоннуу уулг ээлектеги, сов-
хоз директоруну бозаала-
ны зүтүгүг түсүр чорук.

Көрүнү көрүнөр даан. Биз ажал
полюсун көрүп чыгабыз. Соң-
до бул коңшулаа көкөс сүт са-
гымашты турган ээс?.. Оту-
ман-биле күндө 2,3 литр сүт
сагымашты турган ден алым.
Ыйыччаларкоң нини сян-
сүтүн бир дески эеэс, а өскөп-
байлам жезыю энеспе. 1-де
337 литр сүт сагымашты
турган ээс. Күндө күнүсүс
ауулаан. Ыйычлар оңини ке-
даныс. Шындаа сяткан ку-
ведили оңини. Ыйычманс бол-
за бо ырыок уендиэ кан-
чал, амалдараралы. 12-ини
дүңүн көрүптурган. Демги са-
нымыс 312 чыда чызылаа
турган ээс. Күндө күнүсүс
ауулаа аман, кире бергенга?
Элден аз. А 13-те, аялар
өскөдөн. Ам демги саячур-
гылгаан даян казган, 15 ми-
нута болбөс. «Ээни» тыгын-
тыз. Инек ады шайлаа хуу-
рун холдай баштаа. Оон бир
ка оон соомла көрбөс сен-
Чайны маш-лаш, ам хөмүр-
лаш энеэс колчанамс чык-
тыс. Ол феодалан чокута ку-
рамын. Оон, Советс дүрөт-
тору Э. Д. Серен баштаам
истеп көрөзүс. Торгалын суу-
жө киер истезиңер. Кол жу-
думчуга киргеш. Он читек-
Афоразны чүү боор. Кал-
тооран шайлаа беэри дуулаа
лазын. Ам оларга таа-
маша, амалдар, амалдар
рыла. Оларын сийн бүтү-
көкөктөртөжөс шургулаа
берген уулаа база сийле-
р болдуу ээспес. Фермаар, аз
советс тавыла.

Совхозумарнын мал дуушун
чымчыстык бола мал тургузуу
турар чүсө болганда, таңуу
ипектин баш саңы силерге
ушчок куду дээрзин сая-фак
тылар чымчепел көргүзүп ту
рары ол жарым багыт. Көрү
жирээл даам. Силерде чы
де 21,4 хуу турат, жы
ти районда баян 35,5 хуу
га ден. Дүрүм өзүгара болза
ол 50-ден аруу хуу турат
тараз бааланып болбайт
Этык текегеллины баян та
чорду. Сүтүрү ишкете даяр
арт-сынар жыр чепил.

бай 340-те калың Рекорд!
Баюу чорукту салыңарыңарыңа
заарымсызга чогу, жыгыта ба.
гай хаммазгыларга биле та.
ылбырча чаар апар. Фемма
даштыңа муну чүпкүчү биле та.
чакырыңа ачкыч саалаң
чакыраңа башкычыңа эне
чорук баары малаток. Оон
еске муну чүпкүчү биле та.
биле та.
Район кезин чорукту апар
болот. Ушунга бай Район
аксагыңа дагы ба. С. С.
дей эмне арган инкерт с.
деде дээрлери эскерип
саалаң турбадың. Ам беэ
акушту хат ужуу шаап
чыгып ол инкерт аж
кыштын сооту хэзге ка
саары? Ноябрь дээрте ка

тып ээлеп алган инквизитор-
тын чамдзынсыз безин чыдар
тып берсеин харадзынча-ла
Дыо. Мынчалар тууроо бөл-
мал бакы өспөс дээрин ий-
ге ийден чыгарып алыр.
Самуил жашамак.
Самуил тегеши, ситеги-би
кадул бээрэн Сетел зарг
зоотехник кжжр болгаш сур-
медет түрүт. Мынчалар бөл-
мөс хоолумут шыныра ула-
дыо. А энеме кал чүрө оо-
кештиртинчү чоруту көмдө-
дээриндээ энес, а 30 чүрө
өөрө дээрин амыншыла бөл-
дымчалар тууроо. Кыжга
тын хүнүнчүе келбтин чүрө-
даныс кара каратын берсе-
ле, бермел-де тууроо бөл-
мөс кайны шынджыр Карм
чүрө чымыр оок дээрин тоз-
гай. курагайга мынчалар бөл-
мөс. Зоотехник дыймалын чы-
гарып чыгарып алыр дээр
жылдыз чыгарып алыр
жылдыз чыгарып алырмыска
ошкунчалар куузалдар тууроо
Ош бакча чүрө дээш алыр
идеалат туулармыс бийл-
мөсүн. Коммуникация, ачуу-
дээр дыймаларга-ла

Ажылаароо хөинүзүсү чык
элден улус биз аа. Кадарчы
ажылыны бозу-ла (!) эки
тура-биле капташ чорукташ
Кажал иштэн директор, су-
му чакырчылыктан башташа ке-
зек улус аштаан тур. Тарыл
бозаакчыны Тамара Чыңы-
оолду куралга алышына-
кычкырап эгелдеди. Ажыла ба-
да мындай кыжы иштеш: кээр-
келбес. А ол бир шагара кэр-
пөндү эки жөн тарым боюн-
данымызсы деп үнүлүтүп ат-
тың элинекчи бейиз чораян
кыжы-лор. Харымсагагың
ажылакташ кыжы мындай
багай улдероон турда, саа-
чыларда, кадарчыларда чү-
боор. Инек беша ыяпташп
бир хүн 25 литр сүт ажык
берип, бир хүн «кымыз» а-
гаш өйлөп эгелээрэн ол ый-
наар.

Ол бүгтүү малдын амьаада
гежээлээ-бүгд кады дөм
мичээлге яугаагүй болг
Амьдиралы айтырыглэр ы
вэжыл. Ол бүгү ажылч
бурунгаар дөүдөрлөгө
мч болур дээрли толаргай.

Ол киреде алып чуулган
кызымак улус даяшти. Кажээ
иштэ карагы тооду. Сай-

ЧЫЛГЫЧЫ ЭРЭС КАРА-САЛ

АЖЫЛГЫР, ТЫВЫНГЫР АЖЫЛДААР

Эрткен субботада Кызылга экономика айтырыгларынын талаш-баше республика хуралы болуп эрткен. Хуралды Тыва Республнанын Президентини Ш. Д. Оордал ажыган болгаш даргадан ээрттирген.

Республика шилтигичининг республика программалары үчүн элдингизинен бээр мындагы түр эсеп те эртен деп, ол хуралды ажыдып тура чугаалары. Мынаны болжолдогон эл эсепинин аргууларын элээш эсе чүгүндө кылдынын. программада көрдүнгөн чүгүндөсүн элээ хейу боттанган. Программанын чамдык уганышыннары амгы үеиня негеделикте дүтүпсө апарган. Мынчанга Тыва Республикада болгаш Россия Федерациязында тургустуну көргөн нигител-политиктик болгаш экономикалык бай-болгаш дүтүштү үк программанын чазыртты пегеттин үлүк калган.

Рынок шилжиргэн программы, улус ажлынгийн бүтэ адыралын реформаларын хамталады дээрх мөн мүнхэн тунгаламчлал, тэр чэрлэр-бис. Чугал мнхлг ажмал ургал. Тын мөн солзэр дотгил дн республика бодурт шилжүрүмчлэл.

Күзгөдөр кымын өзүр сөри
 аңаа түрүр эвек. Таңга-сыг-
 маа кымыттаным чүөк өл-
 шөдөдөр-көдөдөр шүрүр-
 ганал түрүр өзөр, а чөүлө-
 рынчар өзөр, а чөүлө-
 дөргө-көк база-ла жө-
 дөдөр хөдиги-аан соо-
 шүрүмгөнчар өзөр. Чамы-
 чамыгаа чөп-чөп-ла көмүр-
 турган өзөр чүөк хөүлө-
 кылар дүбүлүм түрүштүр.
 Эргитен үдөс бөшчү күзгө-
 дөр, дүшү чөмкүштүн орда
 катал-ла өгөздөр хөмдүр сым-
 лады хөдөн хөдөр.

Чоокта чаа Хамдагайтың сургуучулар чорасы, мында дунерия бирозенде «Коммунистиче орун» ажы-атый-ны чыгыптыр. Эрес-ол Кар-Сага укураштырыс. Чоодаксылар сынчы, мындай болзошс, мөгө-шыпыра эт чыкканды илдеп аныкка оот бастың. Блэс сеткис хандыр чугаштың. Ол өшкөк кичи кызыл бурунгар ирери албанында халкың көчсө, сокувдуу аймаккай бөгөт. Эртэс чыдаң болор акыла мен Дунгис. Чалырса Мо-

...Хар дуугаруулнаах. Эх Кара-Сал суурдан чөм сайн аргаар дээш алтайгайты. Ос Чүгүрүн-Шилгизин хэт-халмар дөй шуурган аразынын дээр байр барды.

дээр чарда мал кадарын чор-
руур анжирсеге кончут-ла
дээр аярган, **Ыт-куш-даа**
ажырбас, бичин-гэ кошгаан
дээр болунээ, оорлар бош
чорзан малай, котан кодайн-
ту

ЧУРУКТА: чылгычы Эр
Кара-Сал.

Лазо МОНГУШУН фото

Эргечигиравыш федералдык болгаш чер-чер организациянык арында куугундаарын болгаш бүрүн эргесерин Федеративтик Көзүзүз иреништерин болгаш өзү-бүзе оймалар тускайлап айткан чүүлдерде дураал кыралчылыгын кичээсинин Ш. Д. Соодау кичээлдерин. Ук документини кол-ла түшкүч чүүл болза Россия Федерациясынын составында бактал кырин турар республикаларын болгаш деңсээрлеринин боттарыны

[illegible]

Чагырғанын түс чер органина- (ЫҢСҮҢИҢ КӨРҮҮ).

ЧОГААЛЫВЫСТЫҢ АРЫЫ ЧҮГЛЕ БИСТЕН ХАМААРЖЫР

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧОГААЛЧЫЛАРЫНЫҢ БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛЫНГА ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧОГААЛЧЫЛАР

Бөгүн бистин республика-
ыбыс амыдыралыга апаза
эес болуштун бодун турар
дыр. Бистер Тыванын Чо-
гаалчылар өөлөткенин тур-
густуунындан бээр 50 чыл
оюн демделген ээртирин тур
бис. Узгын-меделер культу-
рынга, черле ынааш бүгү
урап чүтүче барык-ла сагын
салбааста, харын оюу тоон,
ожаар көрбөстөэн чердики-
рээр, апазал бар берге үеде
бис Тыванын бир дугаар
чогадыкчы ээледикени ал-
дын быырладын ээртирин
тур бис.

1942 чылдың ноябрь 22-24 хүтүрлөккө Тыва Арат Республиканын Чазаанын тургалдар аайлыга тыва чогаалчыларын тугузгучу I-ги конференциясы болуп эрткен. Акаа амыг тыва чечен чогаалдын үндөлөөчилери С. Тока, С. Сарымбох, В. Как-оол, А. Палыгмаа, С. Пюрбөк, О. Сагаан-оол, В. Эренчим, М. Илаж-Сурун, Б. Хоомейдей Л. Чазамба болганды ескескеда чогаалчылар чымынджы, Тыванын Чогаалчылар чыгышын тургускан. Энделе тургусарымын бетиндеде биртугу тыва чопуну национал чурт чүдүдүн азгосмун—тыва чечен чогаалчытын келген турган. Оз үнде тыва чогаалдын шийилчел чогаалдары Сергей Пюрбөкүн «Чочек» деп шүгүлесте. Степан Сарым-оолдун чечен шүгүлети, «Белек» деп току жүзү, Саламат Токманын «Каргыга чорайым», «Үр дараагынга үш чик болдум» деп чогаалдары, В. Как-оолдун олжун тоок драмасы «Хайыраан ботч болчун чына, тургускан чогаалдары апаргандымын».

тышлардан чыда келбей, чогаалдык ажил-чоруду таштап Салак, Тамаба, Куулар, Там-Салк, Сүрүр, Иргиз, Баарза, Салкын, Самба-Локум аспап-чыларга чыдаган тыяк. Уу-чогаалды кеңирдеп тунуу-чорунга боттарынын уугу-Уу-Уу киргизет. Тыяа четен чогаал уйдугун таш чогаалдын чынык эки чачылардыгына, орус болгаш совет, делегей чогаалдын эки улутерине дагылап, буу кырынга быжыгып туруп келген.

Намоязы бижиктин ачы-аында тыптып келген чаш тыяа чогаалдын баа ону боттарынын чогаалдары-биле хе-ирлеп, байкалчылдык турар чогаалчыларыны ажил-чоруду таштап башкалар, ону чогаал эртемнин үлдүзүнүн тургузар чатыгы алап Эңиле-ди тургузуп өз жерге кел-ген турган. Баянганш 1-ги конференцияны чымылдары жуку-даа ол, алаа оргени-ласты айтыргыч-болбе кел-гештир чогаал теорияны, чыгаалдын аты-аымыларын баа чыгара алган.

Ол конференцияга Чогаал-чылар экилдин Чогаал-чылар күүлөнүп келди. Чаш буттун чыгаалы, чыгаалдын үлдүзүн баштаар чыгыш зарганын күүлүн Сергей Пурбе о-ну тургузган, ТАРН К.К. Тыяа Арат Республикасыны Чашаа чаш жылдыга болуучу хай гаварында ян тыяа чогаал-ды саймара хөгжүгүрүн-дерины сатып чогаалчынык иреретин, ону хайа-тегерип-биле хажыдыр чыгаалдык чыгаал тургузуп.

Дуу-бугу бастер тыва чечен чотгалгыз айтыргалаарыга турсактаалы эрте-марткагыз конференцияны болдогулаа. Тыва Республикасы Чооалык Ордунга бистия республикалыг кичире айтыргалары тургалламы шиптиривис. Улут залыга эртирдывис. Ийла баа-ла улут уурутка бардылар. Республиканы уурутулгазы урун чулче, чечен чотгалге эр кичире турарын бир чижек-барымдаа-зы ол дел сазал болур-дур. Эитиге узе ажылда алгаш, мында чыгынал чонун мур-нунда, чотгалгыз эш-эрум-нун омузундан бистин ар-темендерияак, конференцияныг залчылары болу-аргасуеви берер. Нобис-терскедиг келген эртемен-пер — Россияныг Эртинер академиязын корреспон-дент-к жигити Александр Базмалев Сокозове, про-фессор Людмила Павлова Яковлева, республиканыг школаларыг келген ба-нымыл дил бистер алга ба-нымыл эрун чуткитерге эш-туктиг ханымдыг келерде, метерин чалды-ар кичирер.

1942 чыл — дэиынныг эне берге калдыг-дир. Ум-дарыныг биязгыл-хур. Ол-бээр 50 чыл уртка калгаш декабрда Сталинга Фан-тисти эртегенге чалгаш ханымдыг 50 чыл оу бо-тур. Мынде берге чундире дээртеге талгын амдырдыгын кичиритпеге уулу дэстел, бугуруелен Тываныг Чооалыг

биле, ооң девискөрүмгө түртүүттүгү оң көрүлсөндөй дайын-чаа-чабак, үгөр-боо-лар динчиреп, октар сымдал, чүс-чүс кижилер амындай чаптып турар. Ханниң ууску-лейкишинчир Росия Феде-рацияыны доваарында бол-дун эгези. Эгизде сурагын-чорай амындай ден санатып-чарыктың сактанган кызы-күлөлдөр тайгал эстип ча-ылган, чаа түттөлдөк ча-малар, насарлар түгүттүң мази. Чон ийинки арзыма-келген, амыраларын Деле-де каш-каш катал кузудын, ортоктор чүгүрү чыккын түгүндөй ден сымдала бер-диң-дегүр.

Бүгүнтү эртем практикалык конференциясындагы темага чыгыштан билим берүүчүлүктүн көзүндө чыгармачылыктын эң оңтон саалы иштүүгүздөйүн өзүбүз байыркы көргөн, мындагыда тааныгын чоңунун мур нунга социалисттик реализм иин тутуугун изаа биле ахмиза келген чыгармалар дзын рны кылар кындгызда бу бериизда чыгуу байлыктарынан бүгүнтү бүгүнтүгүн байла даарымыз, үзүл боддатырылыг туштутуу кабы тамалчыкы за чыгары боддатычы Партияны күчүтүлүшүн бозгачи энги аз ичиненги насаарымыз, калы миздеги билим берүүчүлүк түрүндө билим берүүчүлүк чогулган дзырыны тизе чоңунун тор доргалды бон тагымыздыч туулурумынчы эртинге байла боддуу кайгымын чогулган иин боддуу туруусука.

ван, Салим Сүрүң-оол, Мби-
гуш Көйшү-Лопсан, Юрий
Көңгөшев, Кызыл-Эник Күд-
жы, Антон Калзан, Алексей
Драпков чогаалдары-биле ук-
тугуну улам байыды, эңиле
чогаалды эшээр — Эдүрдү
Довган, Антон Үркэзэ, Куу-
дур Черан-оол, Монгуш Өл-
көй-оол, Николай Куулар
Владимир Серен-оол, Арты
Ховалыг, Сейдинжан Көмбү,
Николай Ооржак балгаш өс-
көспөрүндэ эдиртип алган. Бо-
улар, чогууга уран сөзү-биле,
салым-чазалы-биле барган бол-
боттун.

[illegible]

Тыянын чогаалчылар эки
лазипия түрүн келген бо бу
гу чыдарында арыг тыва чо
гаалчылар-биле эгин көжө
Анатолий Емельянов, Николай
Сердобов, Матвей Пихомов
Светлана Козлова, Мария Хо
лостик, Михаил Романович
Вячеслав Тимофеев чече

чогаалга идэвхэллэг ажылдаг
кейген болгаш республиканы
хөй националдыг чолууну
уран чүүтүн байлакшмдарын-
га киржиң, үлүг-хуурун ки-
рил чоруур.

Экономиктиг тармактарынын түстүп, буюм чыгаргыны биле бир дөмөт, Тываның Чогааччылар эмилдигин аймактарга уластырыны чыгаргыны биле бир дөмөт, Тармактары биле ала суулар тармакка түстүп атырар. Тываның чогааччылары буюмун төрөзи бердуге өлкүктүрүн хуулап ал чоралар. Якутия, Даг-Астай, Белоруссия, Узбекистан, Бурятия, Хакасия, Кыргызстан, Моол Арат Республига боттарынын чечен-мергенерин Тыва черке чорууру турду. Тыва чогааччылар боттарынын өлкүктүрүниң аал-орыныгы барлы, тыва чокунуң чечен чогаалын, уран чулуун баралгаалай, уластырыны надырлык бижыгларынык кукун салым-чачының сөндүр чорду. Ал черке сөндүр чечен өлкүктүр-биле, эрчим, молак бижыг чыгаргыны калбак чоң бижыг тармактарыны түстүп турарынан, келесүмү кезин монголчулуктар-биле улажыны чогаал үнүмүрүн эстатер эр чыгаргыт көңүлүмү.

Амудариядаги демирлик вах-
каш дастлар қудудларга ёлм
сатыш-сотиққа, уларга бола-
қултурларни байлашларда;
оёзлар сазым-челыларни ил
жалларни тоғаларларда;
ахыл-жаңл барим-ла ўзлар
чалларни бар чор, чоғаларни
илм жамаларни беру
лалас қулу илжалларни ил
илм илжалларни тағалларни
ораларни қуду 500 араларни
илаларни қудуларни қуду
далас-ла, боғаларни қуду илжал

же дүн-хүн чөк бичип, келир,
 ону мун кыдыр ташуурган.
 Чыңгыздын кызын кызын
 чыңгыздын тазылар алып. А
 ол акынын беш мыңдык айла-
 тын ташуалтат, бир айда
 100 рубль озин чытпес. Бо
 кунерде курус чогуу хостан-
 тузук жыйынып-лазар. Чыңгыз
 аман, жакшы калган чорту
 кула тыпсып-лаа берген бо-
 ла, чогуулыгынын бодунуң
 ажалын сайтырып-саарын
 барык-лаа моюндатып берген.
 Дериң төкөспн, шоодай-шоо-
 дагы, аман, чыңгыздын а-
 килер жакылап ла туруп,
 чоңу алып азын, сазым чо-
 вал, чогаал бичип чорурү
 турун салым чыгаимилар кар-
 индирер каттаргы-лаа, чың-
 гыз азыр кылек чок алар чы-
 лап

Чогаалчылар ээлеминге
бюстер эрөг-чагыргаларынын
дыргак карары. Дег дуалы
чок болган деп баса ында-
лас бас. Чыгаш таа-биле ээ
көрүп, саргыш чыпал эгелээ.
Бу чылын «Элүг-Хем» айма-
накты 6 катан үмөр сеткүк-
күндөрдө ээ тургускан, ошуну
аккалаларынан болган. Ол
дээрге төмүк жүжү-дуалын
болгусукум-дур. Тыйа чом
болушуп алынды тускай
урап-чечен журналдык боо.

Шулуа чокта, ыры төртү-
түмөс, ыңгай чокта, театр чок.
Таваа чечен чогаал. Тыякта
ураш чулдуу, өскө хөйрлө-
рүмүн таштат келеринде сая-
дарың болган. Литература—
ураш чулдуу бүтү хөйрлө-
рүмүн азым. Чечен чогаал-
ды бекет саккан салбас түсө
болот, ол доорго мөн парала-
татынчы. Муну, театр, ураш
чүтүчү татык салбам ол
кулумурада аягы доорук кел-

влодер чоёк, кында бүтү чүтө чогаалдык-саясийликке кычкыргандык, кычкырмааржыр.

Чогаалчылар эвельси — хей организматизм, ытчаадаа-оо курбулук, талазындай ытчылык-чыкта-чуттай ай-бас. Тывагын Чогаалчылар эвельсинди мооо соогаары салым-хуузу чүтө республиканын Чызындын, Дамал Со-евдинин напсалаа чечен чо-гаалга, урым чүтө хамар-рылга, туруктуулан конут хамаржыр.

Тыга Республика бодуну
 чогултуу чечен чогаалым, оң
 ажилым бакпайлар түрөр
 Чогаалчылар эвлеттин боду-
 нуу колдугуну адалгага ыы-
 нып ап, ачы-буяным кези-
 шагла көргүзүр ужуруту.

1942 чылаа ТАР Чогаалым
 чагай бунунгун уюгөсөйи эсе-
 рип, ошу Тыва Республикасы
 Президентин Ш. Д.
 Оожаак магалымалы тургу-
 рап дээринег дегинг-дээ
 адалымын түрөп бис, чы-
 гымиз Чогаалым. Дылаан-ды
 Советтин удуруттамыла
 бекис культурумын ижилеири
 казала олугуру түрө бо-
 луп Бистин удуруттамын
 бистерге кичээлэтип ам-даа
 угулгандар, узаттымын
 болуп, бистин хей-адымын
 улам кирер. Ол чокала-
 бистер, чогаалчылар, компе-
 хей-адыгы улус бис, чо-
 гуска сестемаликтын млымын
 арзым тудуш, чогаалгест-
 тин эмгект, алаа баалам бо-
 луп келес бис, басаан бо-
 луп көрүр-дээ бис. Бөрү-
 лү-мунчалар чыгаан-дээ
 чыгаан дээрү чыгаан-дээ
 бис. Чогулгус чогулгус
 бис. Чогулгус чогулгус
 бис. Чогулгус. Тыва тол-
 ча болуп мөнгө түрүр, ты-
 ва чыгаан баала мөнгө.

Д А Р Г А Н

(Бюстид корр.).

**ЧУДУ-КАРАЛААР
ЧОРУКТАН
УШТУНУП КӨРЭЭЛИ**
(Реплика орнунга)

(Реплика орну)

Шаандаахь, тугу
куш чыларды
дады-биле Тыва
гаалч Шаандарны
оноуца байырлы
дизин мергет
оош кыргыч
пуга, соод-даа
сиеназымга болу

Уаут СССР-ниң бусту
кенни сактпн, ымокт
бачыдыны дугайына
наймн, алекпн,
пала болузуш. Мымн
биле аамалын, уауту
дегуст Чогаалчы
бизди бп бир, ийн-
болгаш чүү-даа артын

Хочонч чогаалчылар
дадым, М. Кенни-Лос

ол хуралга чүгө ол
ныла? (Монгуш Бор
ол хул хондорч чүгө
хандыр болзапч
кудучтуу веруым).
чылар швейцариян эң-
гиздугут кижилер
Эник Кыргызсоч.
Бора-Хесича эртем-пр
конференцияга-22а.
мөзгөтө-22а берме,
лауиче чагытырбай,
чогаалда келүс хам
кижилер олурч тур
болаарыма, бистич
улуг чогаалчыларымы
даан, ол бүтү эсеп
киришпес болд алгач

Чедэ-сес номнарым
салым-чаланын айма
лукчу Виктор Сагаан
над, сүй-белек-22а
чыгыс сес диньээди
соонда мукаргай баз
берди.

Чогаал критиктерин
даа кичиктергэ сал
Анык критиктерге
каалады сүй-белектер
тувалын. Силээзе-22а
Богол тулап, тул
эе чаларбелэ залал
номчулуларым, чү
дидил (районпард
эзе чогаалдыном
дидил)

сек, амьнхалсан турган-
санг мунгай чээ зэвч-
жисуралд ахирь боз-
боор деп саналгүй мнэ.

Черээ мунгач кутур-
диг чээлэг баштат-
киржиг бээр хөгжсөөд
виргэдэлгүйн, түүхэл-
мнхарины, тук көлүрү
Шагаа, Наадам үг-
дотгаалд ахылалд
тусгай шалынгүй (с-
бэймралаалд режиссе-
жигий тургуруз үс-
Оюу башка мунгач-д
ажимын-дээ чүүлдүг-
лэп эгелдливис. Бес-
дээрэ мундгьт өскө-
цөрөөмнөл талдиз-биз
лөчлүлр дикээ шым-
дап турар. Президент
дигт галстуке кедрити
тыгик делегацияныр
утулк, калчазар олуру-
чмайн шын салырин
дарагларыныш шимал
дараглары туудуула-
оудул, нон оруулаа-
чүсө чүтэлэрииндээ
салыры жууртук
өөрөмнр апаар. Бистин-
рак, арга-мережилдин
туучу дарагларыныш
жокужуварда) чон
уулц, чүгээс кымдр

бил албайн, биегизле
нипс узун, төмөс-баты
жык болаалары биле
дин чидирип ап
эксербир турларар. А
жигер ол бүгүтү дор
рер. Оол соолда у
даргаларын хүндүлө
оол тыгтар.

Чүсө эгтергерде
разар чорукта
аларымын дуулайла.
чын азын чоргаар, эт
хэрэз костур чоруту
ганса, бэ талзын бил
даргалар, бижиксер
рым эм-дээ көвөй.

Сергей
Тыгашаев Уран-көг
ажылдакчыларым
десимин дарзым.

ни, чаатарлы кам-хай-
ка олурген, кутулган
темирчи кээргээри с
быда-ар. Ындай-даа
ежан суруп терте бо
е мыйназ.

Кара-бажыя эмчиле
чугаалаар эес деп со
коруам. Бутырка кар
кышын кээргээри мий
гезаалар чүве чоруу.

— Дезин үлгүдөгү
дым, дөң кийилери м
өлүргөн дезин керек
эмилер белин хөлч чо
лаар чүве-дир. Ычча
ам камчазар, олар
болганда, дөмөй-л
аалар. Оларын джж
...

дэл, боосталзын бол
кедэд органикын
ужуурт таваржын тү
бис. Шажмылэд мөн
кнжлхлрын сэргш
дык эскерлн түрл
тыншын тнчлчлгч
түтүнүн шыллр
дык элэл бол
Энчл хлй кнжлхл
түлэлд дэллхл ол
хлхлхл болон днж
турдус.

КОРГУНЧУГ ЧЕР ДУГАЙЫНДА ЧУГАА

Кара-Бажия эмчил-
чугулаары элс деп со-
коруум. Бугарка ми-
яның эмчилери мий-
галаар түтс чоруу:

— Дерзин үүлгеди
лым, хой кижилери я
оугурден дерзин херек-
эмилер билин хөөл чо-
лаар түбө-диз. Ычма-
ам катчаз, олар
болгондиз, демей-
лаанар. Оларны джиг-
даан, боостазия бол-
ке-таз оргарганы
үжүрү тааржыл тү-
бис. Шаажылал мена-
кижилерин сазим-
дык аскердил тулар,
тыныны танчучу-
түткуну шылар
дык ээзиз болсн.

Энче хой кижилери
тыныш дуу-бис ату-
кытканга босин джа-
гирдуус.

